

Луценко С. М., к.держ.упр., доц., СОІППО

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

В статті охарактеризовано специфіку реалізації молодіжної політики в зарубіжних країнах та в Україні. Проаналізовано закордонний досвід здійснення молодіжної політики та визначено основні напрями формування й реалізації молодіжної політики в Україні.

Ключові слова: моделі молодіжної політики, державна молодіжна політика, молодь, молодіжний рух.

In the article the specifics of the youth policy implementation in foreign countries and in Ukraine are described. The foreign experience of the youth policy implementation and the main directions of the youth policy formation and implementation in Ukraine are analysed.

Keywords: models of youth policy, national youth policy, youth, youth movement.

Постановка проблеми. Молодіжна політика – комплексне явище, що є результатом практичної, науково-теоретичної, ідеологічної та іншої діяльності соціальних інституцій стосовно молоді. Така політика здійснюється у всіх сферах життєдіяльності молоді як в її інтересах, так і в інтересах суб'єктів молодіжної політики. Суб'єктами її провадження є всі суспільні інституції, що взаємодіють безпосередньо чи опосередковано з молоддю, а також сама молодь. Тобто молодіжна політика – це певна система теоретичних положень стосовно місця, ролі та перспектив молоді в суспільстві, закріплених у нормативно-правових актах.

Молодіжна політика охоплює всі сфери життєдіяльності молоді, включає питання, пов'язані з формуванням і вихованням молоді, охоплює процеси соціалізації, сукупність ідей щодо місця і ролі молоді в суспільстві та їхню реалізацію [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення та формування молодіжної політики базується на дослідженнях українських учених М. Перепелиці, М. Головенька, М. Головатого, Є. Бородіна. Науковці С. Толстоухова, К. Плоский, В. Барабаш, Н. Черниш, О. Кулик, Л. Кривачук, А. Мінаєв, Ю. Поліщук, М. Дідух, В. Шульга, Ю. Криворученко, Ю. Щотова, Н. Юрій, та ін. досліджують сучасні аспекти реалізації молодіжної політики в Україні та за кордоном. Молодіжну політику як складову європейської соціальної політики в умовах глобалізації досліджували А. Турен, Ю. Платинський, В. Рукавишников, Л. Халман, П. Естер, В. Мошняга, М. Каргалова, М. Минева, О. Холстова, Н. Лукша та

ін. Вивченням теорії та практики молодіжної політики у країнах Європи займались західноєвропейські дослідники Р. Томсон, Д. Рош, С. Такер, Р. Флінн, А. Счізеротто, Г. Гаспероні, Д. Галлі, С. Паугам, К. Мантгейм, П. Кваккестейн, К. Лазос, П. Лаурітцен, Ф. Мюллер, М. Харрісон, К. Хартман-Фріч. Молодіжну політику в незалежній Україні було започатковано "Декларацією про загальні засади державної молодіжної політики в Україні" (1992 р.) та Законом України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" (1993 р.).

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних напрямків формування молодіжної політики в Україні на основі аналізу специфіки реалізації молодіжної політики в країнах ЄС та США.

Виклад основного матеріалу. Особливість реалізації молодіжної політики в Україні полягає в тому, що громадянському суспільству необхідно враховувати особливості традицій у роботі з молоддю, які склалися історично, враховуючи європейську інтеграцію України.

Молодіжна політика включає в себе багато елементів і має складну структуру. Для реалізації такої політики передбачається необхідність створення спеціальних органів чи інших структур та фінансування. Молодіжна політика повинна бути розрахована на всю молодь і на її активну участь у громадському житті. Одночасно вона має і свої особливості: організаційна роль молодіжних організацій, їхні керівні органи у здійсненні молодіжної політики, управлінсько-виконавча структура для її реалізації, система фінансування та роль її суб'єктів у розподілі коштів і здійснення контролю за цим процесом [13].

Молодіжна політика стає результативною лише коли об'єктивно сприймається і здійснюється процес виховання молоді, формування її світогляду. Молодь завжди намагалася бути не пасивною субстанцією, а активним суб'єктом діяльності, соціальних відносин і перетворень. Саме на цьому ґрунті виникають конфлікти між поколіннями. Таким чином, метою молодіжної політики є:

- забезпечення справжньої рівності прав, обов'язків і соціальної перспективи молоді поряд з іншими соціальними групами, але не за їх рахунок;
- соціальний захист молодих громадян, розв'язання їхніх різноманітних соціально-політичних, економічних, духовних проблем, а також створення належних необхідних стартових можливостей для влаштування власного життя, адаптації в ньому, саморозвитку і самореалізації;
- підтримання й стимулювання основних суспільно корисних ініціатив самої молоді, її організацій і рухів, що намагаються зробити конкретний внесок у розв'язання як суто молодіжних, так і загальних проблем [8].

Суб'єктом молодіжної політики є молодь, тобто суспільно диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, соціально-психологічні, теоретико-пізнавальні, культурно-освітні та інші властивості, що характеризують її біосоціальне

дозрівання як здійснення самовиразу її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей [11]. Молодь є специфічною спільнотою, оскільки її сутнісні характеристики і риси перебувають у стані формування.

Межі молодіжного віку окреслюються особливостями підготовки та вступу юнаків і дівчат у продуктивне життя, що фіксується у відповідних нормативно-правових актах. В них обумовлюються право і можливість молодих людей провадити самостійну професійну діяльність, створювати сім'ю, відповідати за свої вчинки.

ООН, ЮНЕСКО вважають молоддю юнаків і дівчат віком від 17 до 25 років. Соціологи деяких країн, США, наприклад, період молодості визначають з 12 до 24 років. При цьому в США поділяють молодь на "юнацтво" (12 – 18 років) і "молодих дорослих" (18 – 24 р.) [1]. Традиційно вважалося, що межа молодіжного віку – від 16 до 30 років. Це відображає об'єктивні процеси у житті і розвитку людства: з одного боку, актуалізується завдання ранньої соціалізації молоді, залучення її до трудової практики на більш ранніх етапах, а з другого – зростають межі середнього і старшого віку, тривалості життя в цілому, продовжуються терміни навчання та соціально-політичної адаптації, стабілізації сімейно-побутового статусу тощо. У Законі України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді" із змінами, внесеними згідно з Законом від 23 березня 2004 року, говориться: "Молоддю вважаються громадяни віком від 14 до 35 років" [5].

Молодь – не тільки суб'єкт, спадкоємець матеріальних і духовних багатств суспільства, а й творець нових, прогресивніших політико-демократичних суспільних відносин. Щоб іти далі вона має бути готовою до відтворення і розвитку не тільки матеріальних, а й політичних, духовних цінностей, культури своєї нації, народу. Саме це і робить її основною рушійною силою прогресивного суспільно-політичного розвитку на етапі становлення української політичної нації.

Основними завданнями молодіжної політики в Україні є:

- створення гарантованих соціально-економічних, політичних та інших необхідних стартових умов для соціалізації молоді;
- реалізація проблем, запитів, інтересів молоді – не за рахунок інших соціальних груп;
- координація зусиль державних органів, партій, організацій, об'єднань, рухів, соціальних інститутів щодо забезпечення умов для розвитку і самореалізації молоді;
- соціальний захист груп молоді, неспроможних самостійно розв'язувати власні проблеми або хоча б полегшити своє життя [10].

При аналізі молодіжної політики різних країн прослідковуються загальні закономірності і проблеми, що стосуються як молоді загалом, так і молодіжної політики в різних країнах і регіонах. У державах зарубіжжя політика щодо молоді значною мірою пов'язана з ситуацією у молодіжному середовищі та завданнями, що ставить перед собою у формуванні молодіжних

програм Організація Об'єднаних Націй:

- популяризувати, розробляти і проводити в життя новаторські заходи та програми для молоді у межах національних планів розвитку, особливо у галузях освіти і підготовки кадрів, зайнятості, житлового будівництва, збереження навколишнього середовища, охорони здоров'я і соціального обслуговування відповідно до досвіду, умов і пріоритетів кожної країни;

- мобілізувати необхідні людські та фінансові ресурси на здійснення молодіжних заходів і програм, і розвивати відповідну діяльність у галузі технічного співробітництва;

- сприяти зростанню активності молоді шляхом поліпшення використання і поглиблення каналів зв'язку між Організацією Об'єднаних Націй і молоддю, молодіжними організаціями на національному, регіональному і міжнародному рівнях;

- підвищувати інтерес молоді до культурних заходів своїх країн у всіх галузях діяльності й заохочувати її до участі в них.

Досвід формування та реалізації молодіжної політики в різних країнах складався по-різному, тому багато в чому він був унікальним, неповторним і навряд чи його можна дублювати. У країнах Європи молодіжна політика є невід'ємною часткою державної соціальної політики.

Молодь як майбутнє європейського континенту, привертає надзвичайно велику увагу Ради Європи, про що свідчить низка документів, прийнятих цією організацією та спрямованих на оптимізацію молодіжної політики в регіоні. Особливої уваги у процесі реалізації молодіжної політики в країнах Європи заслуговує Європейська хартія про участь молоді в муніципальному та регіональному житті. У структурі Секретаріату РЄ діє Директорат з питань молоді та спорту. Найважливіші рішення щодо змісту молодіжної політики в Європі приймаються на регулярних Європейських Конференціях міністрів у справах молоді. З 70-х років ХХ ст. існує Європейський молодіжний фонд, створений для фінансування молодіжних проектів та програм, що здійснюються в масштабах регіону, під егідою Ради Європи було відкрито два Європейських молодіжних центри.

Дослідження в молодіжній сфері свідчать про те, що в країнах Європи, можна виділити спільні елементи молодіжної політики:

- соціальний ланцюг між державою, молодими людьми і суспільством через консультації та вплив;

- поради та інформація про права молодих людей та можливості для них;

- свобода культурного, творчого та політичного вираження;

- культура продовження освіти і професійної освіти;

- підтримка молодим сім'ям;

- відповідна спеціальна підтримка для молодих людей “груп ризику” таких як з особливими потребами чи молоді в'язні;

- підтримка і заохочення активного проведення вільного часу;

- правильна організація професійної підготовки тих, хто працює з молодими людьми;
- дослідження труднощів, з якими стикаються молоді люди;
- сприяння міжнародним зв'язкам між молодими людьми [13].

Здійснення молодіжної політики в конкретній державі зумовлюються багатьма складовими, однак провідними є: характер держави, особливості її політичної системи, специфіка формування й реалізації соціальної політики тощо [3; 4].

Визначають декілька основних моделей державної молодіжної політики, з-поміж яких вирізняють дві домінуючі за кількістю країн, де вони присутні: неоконсервативну (приміром, у США), коли держава найперше надає соціальну допомогу тим категоріям і групам молоді, що її потребують, і соціал-демократичну (в більшості європейських країн), де держава практично бере на себе відповідальність за розв'язання майже всіх проблем молоді. Характерною особливістю молодіжної політики в європейських країнах є те, що вона здебільшого реалізується у трьох напрямках. Тобто держава, її органи розв'язують актуальні проблеми молоді в соціально-економічній, культурно-духовній сфері та у сфері молодіжного руху. При цьому більшість розвинених країн (Німеччина, Австрія, Фінляндія, Франція) продовжують розробляти й удосконалювати специфічне ювенальне законодавство. У багатьох країнах молодіжна політика реалізується завдяки відповідним державним і регіональним програмам, ґрунтується на створенні певних гарантій, умов для розвитку й самореалізації молоді.

Моделей молодіжної політики багато, однак попри всі відмінності вони певною мірою подібні і їх можна звести до двох. Перша з них характеризується доволі активним втручанням держави у відносини суспільства й молоді (умовно – "модель Швеції"), друга – тим, що першочергова увага держави спрямована на соціально незахищені і "неблагополучні" групи молоді (неоконсервативна "модель США"). Окремо можна виділяти особливості молодіжної політики у Білорусі, Молдові, Іспанії, Німеччині, Нідерландах, Португалії, Словаччині, Чехії, Фінляндії та інших країнах. Зокрема, у Німеччині модель державної молодіжної політики ґрунтується як на соціал-демократичних, так і на ліберальних засадах.

У більшості країн світу державна молодіжна політика найчастіше має трирівневу структуру та проводиться на державному (загальнонаціональному), регіональному й місцевому (муніципальному, районному) рівнях. Сама молодь при цьому повинна брати участь у розробці молодіжної політики, яка є основою її існування. Без реалізації на практиці цього фундаментального принципу вся молодіжна політика буде зведена нанівець [5].

У високорозвинутих країнах Європи та Північної Америки проблемам молоді приділяється увага на загальнодержавному рівні. У Німеччині діє закон "Про допомогу дітям та молоді", більше уваги звертається на створення

мережі відомств та спеціальних установ у справах молоді, а також на підготовку професійних соціальних працівників для роботи з нею у найрізноманітніших соціальних інститутах. Основу молодіжної політики у ФРН становлять спеціальні програми, розраховані на різні строки реалізації. Такі програми розробляються на ґрунтовній науково-методичній основі. до молодіжної політики у ФРН прилучено багато соціально-політичних структур суспільства, зокрема різноманітні підприємницькі організації. При цьому вирішальний вплив на її здійснення мають політичні партії – передусім ті, що перебувають при владі.

У Швеції молодіжна політика є елементом шведської моделі економічного розвитку. Вона базується на пріоритеті молоді в різних галузях державної діяльності. Молодіжна політика Швеції має на меті поглиблення віри молоді в дійсну політичну демократію; надання молоді можливості самій "робити" політику; вирішення таких проблем молодіжного середовища, як злочинність, алкоголізм, наркоманія; постійний діалог держави з молоддю.

У Швеції розроблено цікавий механізм вирішення молодіжних проблем. У країні існує закон про пільги на житло для молоді віком до 26 років, які залежать від розміру отримуваної молодими зарплати. Будуються спеціальні будинки для молоді, де квартири дещо дешевше, ніж у звичайних будинках. Деякі молодіжні проблеми у Швеції розв'язуються через державну раду у справах молоді, що має можливість, зокрема, виділити допомогу молодіжним організаціям безпосередньо з державного бюджету [2, 66].

У США молодіжна політика характеризується турботою про соціально – незахищені та «неблагополучні» групи молоді. З метою надання соціальної допомоги молоді у США було створено мережу спеціальних агентств. Крім того, тут пішли шляхом організації великих комплексних центрів з досить широким обсягом усіляких послуг. Діяльність цього центру повністю фінансується державою. Він надає юнакам і дівчатам послуги, передбачені комплексною програмою здоров'я, консультації щодо роботи, догляду за дітьми, освіти, правових питань, занять спортом, мистецтвом т. ін. У Центрі працюють професійні спеціалісти: лікарі, психологи, юристи, педагоги, художники, музиканти, юнологи.

У Фінляндії молодіжна політика є самостійним напрямом діяльності держави і політичних партій. Державним органом, що координує розвиток молодіжної політики, є Державна Рада з питань молоді Фінляндії. Фінансування молодіжної політики забезпечується з бюджету комунальних Рад Фінляндії, а також центрального державного бюджету залежно від реалізованої програми. Крім того, держава частково фінансує діяльність молодіжних та інших громадських організацій у галузі молодіжної політики [12].

Отже, у зарубіжних країнах накопичено великий, відмінний від україн-

нського, досвід формування і реалізації молодіжної політики. Характерною особливістю молодіжної політики зарубіжних країн є її реалізація у трьох сферах: соціально-економічній, культурно-естетичній та молодіжного руху. У кожній з них можна виділити найважливіші проблеми, що розв'язуються шляхом реалізації молодіжних програм, проведення окремих заходів, акцій тощо. У соціально-економічній сфері це: аналіз і практичне розв'язання проблем освіти, професійного навчання молоді, її працевлаштування, адаптації на виробництві. Істотний акцент при цьому робиться на соціальному захисті, адаптації молоді віком до 18 років. У культурно-естетичній сфері молодіжної політики головна увага зосереджується передусім на проблемах захисту і розвитку інтелектуального потенціалу молоді, оволодіння нею кращими надбаннями вітчизняної та світової культури. Закономірно, що держава намагається створити молоді сприятливі умови для користування духовними і культурними цінностями. У молодіжному русі політика спрямована на його стимулювання, підтримання молодіжних організацій, розвиток молодіжного співробітництва.

Уряди зарубіжних країн певною мірою будують свою політику щодо молоді як патерналістську, щоб згодом отримати від неї реальну віддачу в економіці, політиці, соціальній, духовній та інших сферах.

У багатьох зарубіжних країнах молодіжна політика реалізується завдяки державним та регіональним молодіжним програмам. Найчастіше ці програми стосуються: зайнятості молоді та запобігання безробіттю; освіти та професійної підготовки (перепідготовки) юнаків і дівчат; екологічних проблем; оздоровлення, медичного обслуговування та профілактики захворювань; боротьби з наркоманією, токсикоманією, проституцією, СНІДом тощо. Досить часто такі програми мають застережний (превентивний) характер, і спрямовані на запобігання хибним крокам і вчинкам молодих людей. Молодіжна політика у зарубіжних країнах багато в чому ґрунтується на наданні молодим людям гарантій, створенні певних умов для їх розвитку і самореалізації [8].

Висновки. В умовах модернізації українського суспільства та зростаючих вимог до людського капіталу молодіжна політика повинна стати інструментом розвитку й перетворення країни. Першочерговим завданням держави у сфері підтримки підприємницьких ініціатив молоді є створення сприятливого бізнес клімату, сприяння започаткуванню власної справи. Методичне сприяння з боку держави молодіжним організаціям, залучення коштів місцевих бюджетів для фінансування молодіжних програм, створення нових механізмів стимулювання будівництва доступного житла для молоді, впровадження дієвої системи гарантування першого робочого місця та підтримка ініціатив молоді здатні не тільки зняти соціальну напругу в молодіжному середовищі, а й надати нову енергію розвитку суспільства. Запропонована система пріоритетних шляхів розвитку молодіжної політики забезпечить поліпшення становища молоді, збільшення її внеску в конкуре-

нтоспроможність країни та водночас компенсує й мінімізує наслідки помилок, властивих молоді [7].

Тому в Україні серед широкого спектру проблем, пов'язаних із формуванням та реалізацією молодіжної політики, необхідно виділити наступні: молодіжна політика у сфері освіти, пошук резервів підвищення її якості; становище молоді, створення необхідних умов для зміцнення правових та матеріальних гарантій щодо здійснення прав і свобод молодих громадян; діяльність молодіжних організацій для повноцінного соціального становлення та розвитку молоді; аналіз механізмів політичної соціалізації молоді та формування їхньої громадянської ідентичності; залучення молоді до активної участі в економічному розвитку України та професійного становлення тощо. Отже, успішне розв'язання проблем молоді можливе лише за умови об'єднання зусиль державних управлінських структур, які відповідають за розроблення та реалізацію державної молодіжної політики, науковців і, безперечно, самої молоді.

Список використаних джерел

1. Баразгова Е. С. Идеологическое воспитание молодежи в США / Е. С. Баразгова. – Свердловск, 1989. – С. 15.
2. Галушко О. Молодіжна політика сучасної Швеції – приклад для України / О. Галушко // Молода нація. – 1996. – № 3. – С. 65–67.
3. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / М. Ф. Головатий. – К. : Наук. думка, 1993. – 325 с.
4. Головатий М. Ф. Формування державної молодіжної політики в сучасній Україні (політологічний аналіз) : автореф. дис. ... докт. політ. наук. / М. Ф. Головатий. – К., 1999. – 15 с.
5. Державна молодіжна політика в Україні: світовий і національний досвід формування та реалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1740/>.
6. Закон України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" у редакції Закону № 1613-III (1613-14) від 23.03.2000 із змінами від від 28.12.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.
7. Мацюк Т. І. Молодіжна політика в Україні: сучасний стан та шляхи розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2392>.
8. Особливості й основні функції державної молодіжної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lektsii.net/3-52143.html>.
9. Перепелиця М. П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект) / М.П.Перепелиця. – К. : Український інститут соціальних досліджень, Український центр політичного менеджменту, 2001. – 242 с.
10. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Гор-

батенко За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К. : Генеза, 2004. – С. 367.

11. Соціологія : курс лекцій / В. М. Піча, О. М. Семашко, Н. Й. Черниш та ін. ; За ред. В. М. Пічі. – К. : Заповіт, 1996. – С. 221.

12. Становище дітей та молоді в зарубіжних країнах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tiroel.in.ua/component/option,com_yfiles/Itemid,35/task,view.download/cid,99/.

13. Сторожук Р.П. Державна молодіжна політика в контексті європейського вибору України: механізми) : автореф. дис. ... к.держ.упр. / Р. П. Сторожук. – Одеса, 2007. – 23 с.